

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/174/141/93

POSTAWY WOBEC PRACY I ASPIRACJE ZAWODOWE KOBIEC

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD 1993

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Prawie powszechne podejmowanie przez kobiety w wieku produkcyjnym pracy zawodowej budzi kontrowersje. Słyszcy się głosy, że pracująca matka i żona nie poświęca wystarczającej uwagi swoim najbliższym, co często prowadzi do kryzysu współczesnej rodziny. Pojawiają się też opinie, że kobieta pracuje wyłącznie z przymusu ekonomicznego, powodowana jedynie niskim poziomem materialnym życia rodziny i najchętniej zrezygnowałaby z tego dodatkowego obowiązku. Natomiast zwolennicy pracy zawodowej kobiet odwołują się do potrzeby samorealizacji kobiet i ich niezależności finansowej, podkreślają też pozytywną rolę, jaką odgrywa w rodzinie pracująca żona i matka.

Interesujące są opinie samych kobiet o motywach i konsekwencjach ich pracy zawodowej¹. Kolejno omówimy: powody bierności zawodowej kobiet i motywy podejmowania przez nie pracy, ich aspiracje zawodowe, straty i korzyści wynikające z pracy kobiet oraz opinie ankietowanych rolniczek.

Powody bierności zawodowej i plany zawodowe niepracujących kobiet

Kobiety bierne zawodowo stanowiły większość badanej populacji (wśród 1087 ankietowanych były 564 kobiety nie pracujące zawodowo). Respondentki podawały różne powody własnej bierności zawodowej.

		CBOS
<i>Dlaczego obecnie nie pracuje Pani zawodowo?</i>		
▲ Jestem na emeryturze, rencie	53%	
▲ Nie mogę znaleźć pracy	16%	
▲ Muszę opiekować się dziećmi	9%	
▲ Uczę się, studiuje	7%	
▲ Ze względu na zły stan zdrowia	6%	
▲ Wolę zostać w domu	2%	
▲ Mąż mi nie pozwala	2%	
▲ Inne	4%	
		N=564

¹ Badanie "Kobiety '93" - przygotowane we współpracy z Cambridge University - przeprowadzono w dniach 7-19 sierpnia '93 na 1087-osobowej ogólnopolskiej losowej próbie dorosłych kobiet.

Co dziesiątą niepracującą respondentkę zatrzymuje w domu konieczność opieki nad dziećmi, w tym również konieczność wzięcia urlopu wychowawczego. Są to głównie młode mężatki, w wieku do 34 lat, rolniczki, kobiety z wykształceniem zasadniczym zawodowym, badane, których dochody na jedną osobę w rodzinie są najniższe i które negatywnie oceniają własne warunki materialne². Ponad 5% badanych, przede wszystkim były rolniczki i były robotnice niewykwalifikowane, jako powód niepodjęcia pracy zawodowej podało zły stan zdrowia. Najrzadziej, sporadycznie wymieniano brak zainteresowania pracą zawodową i brak przyzwolenia męża na podjęcie pracy.

Co ósma niepracująca respondentka jako przyczynę swojej bierności zawodowej podaje trudności ze znalezieniem pracy. Częściej niż inne wskazują tę przyczynę ankietowane w wieku 25-45 lat, kobiety z wykształceniem zasadniczym zawodowym i średnim, były pracownice umysłowe niższego szczebla i robotnice, respondentki, w których gospodarstwach domowych dochód na jedną osobę w rodzinie nie przekracza miliona złotych.

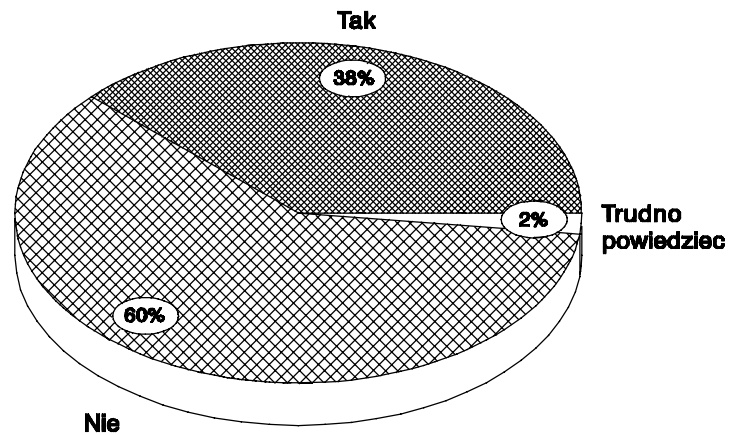
Spośród kobiet, które przestały pracować po 1989 roku, co trzecia nie podejmuje pracy z powodu trudności z jej znalezieniem, podczas gdy wśród tych, które przerwały pracę przed 1989 rokiem, wskazania tego powodu wynoszą niecałe 10%.

Większość niepracujących kobiet nie ma zamiaru szukać pracy w najbliższej przyszłości (rys. 1). Dotyczy to niemal wszystkich niepracujących rencistek i emerytek oraz blisko 40% kobiet, które na pytanie o wykonywany zawód określiły się jako gospodynie domowe. Częściej od innych zamiar podjęcia pracy zawodowej w najbliższej przyszłości deklarują respondentki, które wykonywały ostatnio zawody należące do kategorii pracownic umysłowych niższego szczebla, kobiety w wieku do 34 lat, panny, mieszkanki miast powyżej 100 tys. ludności, ankietowane plasujące się w najniższych grupach dochodu na jedną osobę w rodzinie.

² Zob. tabele aneksowe.

CBOS

RYS. 1. ROZKŁAD ODPOWIEDZI NA PYTANIE:
CZY MA PANI ZAMIAR PODJĄĆ W PRZYSZŁOŚCI STAŁĄ PRACĘ
ZAWODOWĄ?

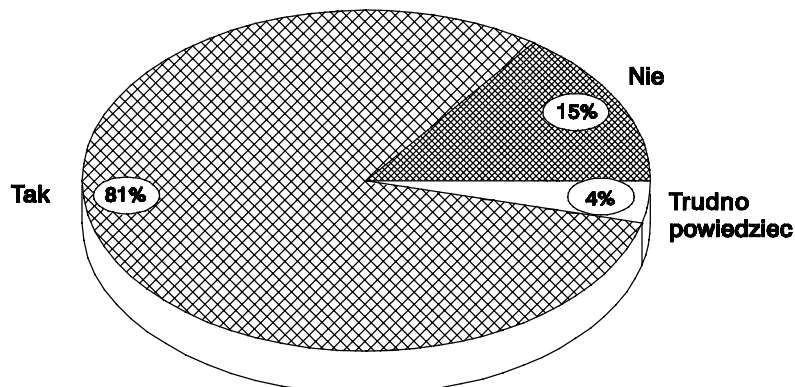

N=564

Większość respondentek, zamierzających podjąć pracę zawodową w przyszłości, sądzi że będzie miała kłopoty z jej znalezieniem (rys. 2).

CBOS

RYS. 2. ROZKŁAD ODPOWIEDZI NA PYTANIE:
JAK PANI SĄDZI, CZY BĘDZIE PANI MIAŁA TRUDNOŚCI
ZE ZNALEZIENIEM PRACY?

N=199

Obawę przed trudnościami przy poszukiwaniu zatrudnienia najczęściej wyrażają kobiety mające niskie kwalifikacje zawodowe, z niskim wykształceniem, mieszkanki wsi i małych miast.

Powody podejmowania pracy

Respondentki bierne zawodowo, ale planujące podjęcie pracy w najbliższej przyszłości oraz kobiety mające pracę w trakcie realizacji badania zapytaliśmy o powody podjęcia pracy, aspiracje zawodowe i czynniki brane pod uwagę przy wyborze konkretnej pracy.

Tabela 1

w procentach

Z jakich przyczyn przede wszystkim pracuje Pani lub chciałaby pracować zawodowo?	Wskazania respondentek	
	pracujących zawodowo	biernych zawodowo
	N=435	N=199
Niezależność finansowa	41	46
Możliwość kontaktowania się z szerszym środowiskiem	36	25
Zainteresowanie wykonywaną pracą	31	24
Zapewnienie rodzinie środków utrzymania	29	37
Zapewnienie sobie renty, emerytury	28	33
Człowiek dorosły, który nie pracuje, jest gorszy od innych	24	17
Chęć podniesienia poziomu życia rodziny	22	27
Wykorzystanie nabytych kwalifikacji	17	18
Samorealizacja	11	19
Awans w społeczeństwie i rodzinie	7	13
Chęć odniesienia sukcesu w życiu przez pracę zawodową	5	12

Respondentki mogły wybrać nie więcej niż trzy odpowiedzi.

Ankietowane kobiety pracujące zawodowo jako przyczynę podjęcia pracy najczęściej wymieniały względy finansowe, wynikające bądź z chęci poprawy warunków materialnych życia rodziny, bądź z przymusu ekonomicznego. Do grupy tej można również zaliczyć motywy

związane z potrzebą uzyskania niezależności finansowej lub zapewnienia sobie przyszłości przez wypracowanie renty, emerytury. Dużą liczbę wskazań uzyskał także motyw wynikający z chęci przebywania "między ludźmi" i możliwości kontaktowania się z szerszym środowiskiem.

W dalszej kolejności wśród przyczyn podjęcia pracy zawodowej pracujące kobiety podawały argumenty wskazujące na potrzebę samorealizacji, zainteresowanie wykonywaną pracą, chęć wykorzystania nabytych kwalifikacji zawodowych. Najmniej osób wskazało na motywy związane z chęcią osiągnięcia przez pracę zawodową sukcesu w życiu.

Na przyczyny związane z zainteresowaniem wykonywaną pracą, chęcią wykorzystania swoich kwalifikacji częściej niż pozostałe respondentki wskazywały kobiety z wykształceniem średnim i wyższym oraz mieszkanki największych miast. Częstość wymieniania tych motywów wzrasta również wraz z deklarowaną wysokością miesięcznych dochodów na jedną osobę w rodzinie i z oceną własnych warunków materialnych.

Możliwość kontaktowania się z szerszym środowiskiem jest jednym z najważniejszych powodów podjęcia pracy zawodowej dla kobiet w wieku do 24 lat, respondentek ze średnim wykształceniem, mieszanek miast powyżej 100 tys. ludności.

Chęć podniesienia poziomu życia rodziny i podreperowania rodzinnego budżetu częściej niż pozostałe ankietowane wymieniały pracownice fizyczno-umysłowe, respondentki z wykształceniem średnim, kobiety plasujące się w średniej grupie dochodów na jedną osobę w rodzinie.

Praca jest koniecznością finansową przede wszystkim dla wdów i rozwódek, samotnych matek, mieszanek wsi i małych miast, kobiet z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym, robotnic wykwalifikowanych i niewykwalifikowanych, respondentek, w których gospodarstwach domowych wysokość miesięcznego dochodu *per capita* jest niższa niż milion złotych.

Niezależność finansową od męża, rodziny jako powód podejmowania pracy częściej niż pozostałe respondentki wybierały rozwódki i kobiety należące do grupy o najniższych dochodach na osobę w rodzinie.

Najrzadziej wymieniane przez ogół pracujących respondentek motywy wskazujące na chęć odniesienia sukcesu w życiu przez pracę zawodową podawały głównie mieszkanki największych miast, kobiety w wieku do 24 lat, panny i respondentki plasujące się w najwyższej grupie dochodów na jedną osobę w rodzinie. Natomiast robotnice niewykwalifikowane i kobiety z wykształceniem podstawowym częściej niż pozostałe respondentki wybierały odpowiedź "nie chcę być gorsza od innych".

To samo pytanie o przyczyny rozpoczęcia pracy zawodowej zadano respondentkom nigdzie nie zatrudnionym w trakcie badania, ale zamierzającym podjąć pracę w najbliższym czasie. Kobiety te częściej niż ankietowane czynne zawodowo wskazywały finansowe powody podjęcia decyzji o rozpoczęciu lub wznowieniu pracy, częściej też wybierały motywy wskazujące na chęć osiągnięcia sukcesu w życiu przez pracę zawodową oraz chęć zdobycia niezależności finansowej (zob. tab. 1).

Prawie wszystkie ankietowane uczennice i studentki mają zamiar podjąć w przyszłości pracę zawodową. Częściej niż pozostałe kobiety nie pracujące w trakcie badania, ale planujące rozpoczęcie pracy wskazywały one na chęć odniesienia sukcesu przez pracę zawodową i pragnienie osiągnięcia określonej pozycji społecznej. Częściej też akcentowały potrzebę samorealizacji, wykorzystania nabytych kwalifikacji zawodowych i zdobycia niezależności finansowej.

Kobiety, które w odpowiedzi na pytanie o wykonywany zawód określiły się jako bezrobotne czy też jako gospodynie domowe, częściej niż pozostałe niepracujące respondentki podawały finansowe powody decyzji o podjęciu pracy zawodowej w najbliższym czasie. Zdecydowanie częściej niż uczennice i studentki czy emerytki i rencistki mówiły też o potrzebie zapewnienia sobie przyszłości przez wypracowanie renty czy emerytury.

Rencistki i emerytki natomiast częściej niż reszta niepracujących kobiet planują powrót do pracy zawodowej nie tyle z powodów ekonomicznych, ile z chęci wykonywania interesującego zajęcia, możliwości przebywania z innymi ludźmi, zapewnienia sobie niezależności finansowej.

Rozpatrując motywacje kobiet o różnym stanie cywilnym można zauważyć, że panny znacznie częściej niż pozostałe niepracujące respondentki podają powody związane z potrzebą samorealizacji i zapewnienia sobie niezależności finansowej; mężatki - powody finansowe (chęć podniesienia poziomu życia rodziny) i potrzebę zapewnienia sobie emerytury, renty; rozwódki - możliwość kontaktowania się z szerszym środowiskiem, uzyskanie niezależności finansowej bądź konieczność ekonomiczną (zapewnienie rodzinie podstawowych środków utrzymania); wdowy - motywacje wskazujące na potrzebę przydatności i dowartościowania się (potrzeba własnego rozwoju, "nie chcę być gorsza od innych").

Powody wyboru konkretnej pracy

Przy wyborze miejsca zatrudnienia podstawowe znaczenie dla niemal wszystkich pracujących kobiet miałyby dobre zarobki. Ważne także byłoby zainteresowanie wykonywanymi obowiązkami. Dla jednej trzeciej ankietowanych kobiet czynnych zawodowo nie bez znaczenia byłaby bliska odległość od miejsca zamieszkania oraz pewność stałego zatrudnienia. Mniej więcej co czwarta zaś twierdzi, że atrakcyjność konkretnej pracy jest związana ze zgodnością wykonywanych obowiązków z wyuczonym zawodem oraz z miłymi stosunkami między ludźmi. Najmniej ważne dla ogółu ankietowanych kobiet aktywnych zawodowo okazały się: bezpieczeństwo i higiena w miejscu pracy, zatrudnienie na niepełnym etacie, możliwość brania pracy do domu oraz szansa szybkiego awansu.

		CBOS
<i>Co miałyby dla Pani największe znaczenie, gdyby mogła Pani wybrać sobie pracę? (Kobiety pracujące poza rolnictwem)</i>		
▲ Dobre zarobki		82%
▲ Interesująca praca		42%
▲ Bliska odległość od miejsca zamieszkania		36%
▲ Pewność długiego zatrudnienia		32%
▲ Miłe stosunki w pracy		29%
▲ Zgodność pracy z wyuczonym zawodem		27%
▲ Szansa podniesienia kwalifikacji		16%
▲ Czystość i bezpieczeństwo w miejscu pracy		8%
▲ Niepełny wymiar czasu pracy		7%
▲ Szansa szybkiego awansu		4%
▲ Możliwość brania pracy do domu		3%
▲ Brak wymagań		4%
		N=435
Respondentki mogły wybrać nie więcej niż trzy odpowiedzi.		

Interesująca praca przyciągnęłaby przede wszystkim kobiety z wykształceniem co najmniej średnim, respondentki, które relatywnie dużo zarabiają i w których gospodarstwach domowych miesięczne dochody na osobę w rodzinie przekraczają dwa miliony złotych. Panny, mieszkanki dużych miast, respondentki z wykształceniem wyższym częściej niż pozostałe kobiety aktywne zawodowo zwróciłyby uwagę na zgodność wykonywanej pracy z wyuczonym zawodem oraz na szansę podniesienia kwalifikacji.

Bliska odległość od miejsca zamieszkania miałaby duże znaczenie dla kobiet mających na utrzymaniu dzieci, zwłaszcza tych z wykształceniem podstawowym i zawodowym oraz robotnic.

Pewność stałego zatrudnienia natomiast byłaby atrakcyjna częściej niż dla pozostałych respondentek dla wdów i rozwódek oraz kobiet z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym. Kobiety najstarsze, wdowy oraz respondentki plasujące się w średniej grupie dochodów na osobę w rodzinie częściej niż inne badane przy wyborze pracy zwróciłyby uwagę na stosunki między ludźmi.

Podobnie przedstawiają się opinie kobiet nie pracujących zawodowo w trakcie badania, ale planujących podjęcie pracy w najbliższej przyszłości.

Młode, niezamężne kobiety, uczennice i studentki, mieszkanki miast powyżej 500 tys. ludności znacznie częściej niż pozostałe respondentki planujące podjęcie pracy zawodowej przy wyborze miejsca zatrudnienia zwróciłyby uwagę na zgodność proponowanej pracy z własnymi zainteresowaniami i wyuczonym zawodem oraz na szansę podniesienia kwalifikacji zawodowych.

Mężatki, mieszkanki wsi i małych miast, kobiety określające się jako gospodynie domowe i respondentki bezrobotne częściej niż pozostałe ankietowane bierne zawodowo wybrałyby przede wszystkim pracę dającą pewność stałego zatrudnienia i znajdującą się blisko miejsca zamieszkania.

Aspiracje zawodowe

Aspiracje ankietowanych kobiet aktywnych zawodowo najczęściej ograniczają się do otrzymania wyższego wynagrodzenia (tab. 2). Twierdzi tak 41% ogółu badanych kobiet pracujących, w tym około połowy w wieku od 35 do 54 lat, rozwódek i mężatek, mieszanek wsi i miast poniżej 100 tys. ludności oraz większość robotnic i respondentek z wykształceniem podstawowym.

Co czwartej pracującej respondentce zależy na podnoszeniu kwalifikacji zawodowych, ale jedynie 8% chciałoby awansować (niekoniecznie na stanowiska kierownicze). Respondentkom najmłodszym (w wieku do 34 lat), pannom, mieszkankom największych miast i badanym z wykształceniem co najmniej średnim częściej niż pozostałym kobietom aktywnym zawodowo zależy na podniesieniu własnych kwalifikacji. Awansować chciałyby zaś przede wszystkim kobiety starsze i mieszkanki miast powyżej 100 tys. ludności.

Tabela 2

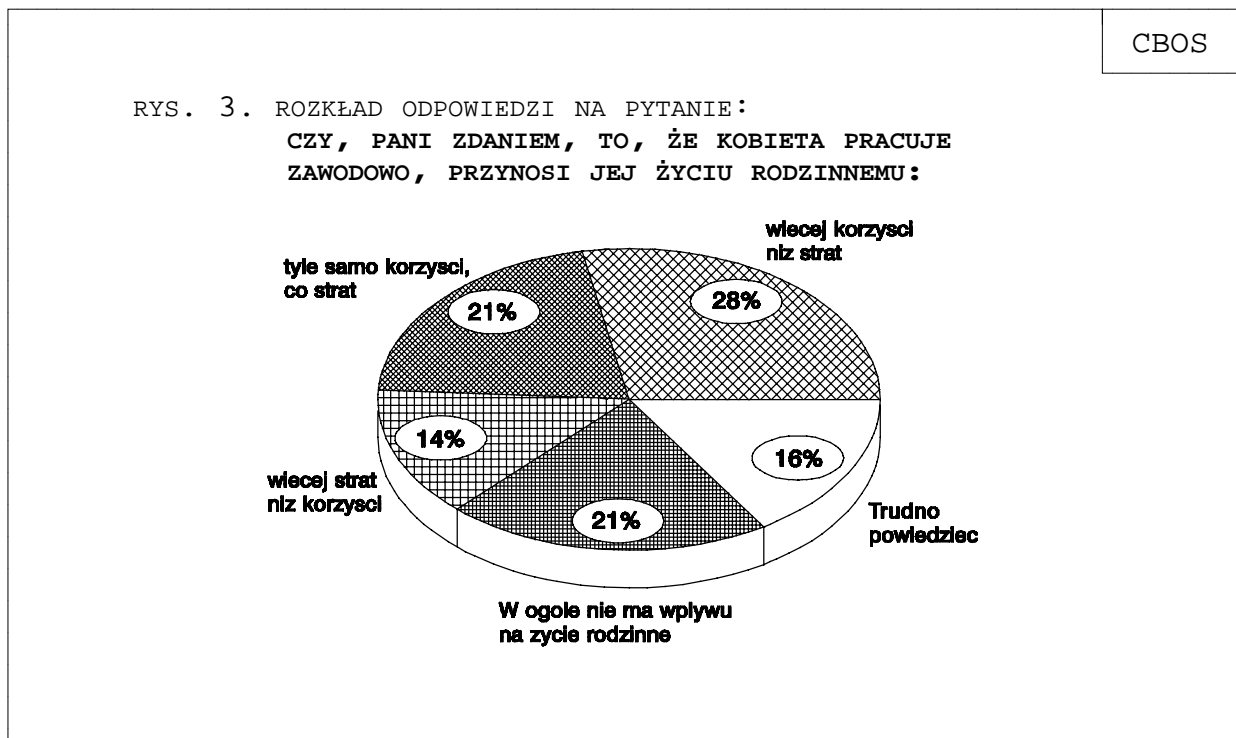
w procentach

Na jakiej zmianie w Pani pracy zawodowej zależy (zależałoby) Pani najbardziej?	Wskazania respondentek	
	pracujących zawodowo (N=435)	biernych zawodowo (N=199)
Wyłącznie na podwyżkach płacy	41	33
Na podnoszeniu kwalifikacji zawodowych	24	34
Na zwiększeniu poczucia bezpieczeństwa w pracy	10	12
Na awansie	8	6
Na zmianie charakteru pracy	6	3
Na zmianie zawodu	2	5
Nie zależy mi na żadnej zmianie	8	7

Kobiety obecnie nie pracujące, ale planujące rozpoczęcie pracy zawodowej w najbliższym czasie rzadziej akcentują finansowe aspiracje związane z pracą zawodową (wyłącznie wzrost uposażeń), częściej natomiast dostrzegają znaczenie podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Straty i korzyści płynące z pracy zawodowej kobiet

Wszystkim respondentkom, bez względu na ich obecny i planowany stan aktywności zawodowej, zadaliśmy pytanie o konsekwencje pracy zawodowej kobiet dla ich życia rodzinnego. Największa grupa ankietowanych (28%) stwierdziła, że praca zawodowa kobiety przynosi życiu rodzinnemu więcej korzyści niż strat (rys. 3). Częściej niż inne respondentki przekonane są o tym kobiety w wieku średnim (35-54 lata), mężatki i rozwódki.

Odmienne zdanie (więcej strat niż korzyści) częściej niż pozostałe ankietowane mają kobiety, które w odpowiedzi na pytanie o wykonywany zawód określiły się jako gospodynie domowe. Najmłodsze respondentki (do 24 roku życia), uczennice i studentki częściej niż kobiety starsze i z doświadczeniem zawodowym uważają, że praca zawodowa kobiety w ogóle nie ma wpływu na jej życie rodzinne. Natomiast ankietowane w wieku 24-35 lat, respondentki z wykształceniem wyższym i mieszkanki miast powyżej 500 tys. ludności częściej niż pozostałe sądzą, że bilans wychodzi na zero - praca zawodowa kobiety przynosi jej życiu rodzinnemu mniej więcej tyle samo strat, co korzyści.

Szacunki bilansu korzyści i strat płynących z pracy zawodowej kobiety przedstawiają się też inaczej w grupach respondentek wyodrębnionych ze względu na stan obecnej i planowanej aktywności zawodowej.

Respondentki pracujące zawodowo oraz te, które obecnie nie pracują, ale chcą się zatrudnić w najbliższym czasie, znacznie częściej niż badane nie zamierzające podejmować żadnej aktywności zawodowej uważają, że praca zawodowa kobiety przynosi jej życiu rodzinnemu więcej korzyści niż strat lub że korzyści i straty wzajemnie się równoważą. Rzadziej natomiast wypowiadają pogląd, iż praca zawodowa kobiet przynosi przede wszystkim straty.

Respondentkom uważającym, że praca zawodowa kobiety nie jest obojętna dla życia rodzinnego, zadaliśmy pytanie otwarte, w którym mogły się swobodnie wypowiedzieć na temat korzyści i strat wynikających z pracy zawodowej kobiet.

Korzy ci wynikaj ce z pracy zawodowej kobiet

Wśród korzyści, będących następstwem pracy zawodowej kobiet, respondentki najczęściej wymieniały sprawy finansowe (więcej pieniędzy w budżecie domowym).

		CBOS
<i>Jakie korzyści przynosi życiu rodzinnemu praca zawodowa kobiety?</i> (Pytanie otwarte)		
Finansowe, więcej pieniędzy w budżecie domowym	87%	
Dobry przykład dla dzieci, lepsza atmosfera w rodzinie	4%	
Kontakty z ludźmi	10%	
Samorealizacja	10%	
Dowartościowanie się	10%	
Niezależność materialna od męża, rodziny	9%	
Ucieczka od monotonii	4%	
Lepsza pozycja w rodzinie	3%	
Wzrost atrakcyjności	3%	
		N=660

Na korzyści finansowe, jakie praca zawodowa kobiety przynosi jej życiu rodzinnemu częściej niż pozostałe ankietowane wskazują respondentki z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym oraz mieszkanki wsi i miast do 20 tys. ludności. Jednocześnie ta grupa ankietowanych najczęściej poprzestaje na wymienieniu tylko tej jednej pozytywnej strony.

Panny i rozwódki, kobiety z wykształceniem średnim i wyższym, uczennice i studentki, przedstawicielki kadry kierowniczej i inteligencji, ale też kobiety określające się jako bezrobotne, mieszkanki miast powyżej 100 tys. ludności, respondentki plasujące się w najwyższych grupach dochodów na jedną osobę w rodzinie częściej niż reszta ankietowanych akcentują indywidualne korzyści, jakie czerpią kobiety z wykonywanej pracy zawodowej - samorealizację, satysfakcję osobistą, dowartościowanie się, kontakty z ludźmi i niezależność materialną.

Respondentki z wykształceniem wyższym częściej niż mniej wykształcone podkreślają znaczenie, jakie ma praca zawodowa kobiety dla jej atrakcyjności, wyglądu zewnętrznego. Ciekawe, że rolniczki najczęściej ze wszystkich respondentek jako korzyść wynikającą z podjęcia przez kobietę pracy zawodową wymieniają niezależność finansową od męża i rodziny.

Można zauważyć, że respondentki aktywne zawodowo oraz te, które obecnie nie pracują, ale planują podjęcie pracy, częściej wskazują na pozafinansowe korzyści niż ankietowane nie mające zamiaru podjąć pracy w najbliższym czasie. Te ostatnie w większości jako jedyną korzyść podają zwiększenie budżetu rodzinnego.

Straty wynikające z pracy zawodowej kobiet

Wymieniając negatywne skutki pracy zawodowej kobiet dla życia rodzinnego respondentki najczęściej wskazywały zaniedbanie dzieci, poświęcanie im mniej czasu niż należy, gorszy kontakt emocjonalny i psychiczny między pracującą matką i dziećmi. Blisko 40% badanych zauważających straty płynące z pracy zawodowej kobiet jako negatywny efekt podkreśla brak czasu na prowadzenie domu i utrzymanie w nim porządku. Co czwarta respondentka wskazuje na pogorszenie się życia rodzinnego kobiety, brak czasu na wspólne przebywanie z najbliższą rodziną czy wspólne posiłki, co szósta zaś - na ubożenie życia towarzyskiego kobiety, zmęczenie, nerwowość, spadek atrakcyjności - innymi słowy na brak czasu dla siebie. Najrzadziej wymienianą stratą wynikającą z pracy zawodowej kobiet okazało się pogorszenie stosunków z mężem, większa konfliktowość w małżeństwie. Tego rodzaju negatywne efekty widzi zaledwie 8% badanych, które uważają, że praca zawodowa kobiet przynosi straty życiu rodzinnemu.

		CBOS
<i>Jakie straty przynosi życiu rodzinnemu praca zawodowa kobiety?</i> (Pytanie otwarte)		
Brak czasu dla dzieci, zaniedbane dzieci	57%	
Brak czasu dla domu, zaniedbany dom	36%	
Brak czasu dla rodziny, zaniedbane życie rodzinne	24%	
Brak czasu dla siebie	17%	
Brak czasu dla męża	8%	
Żadnych strat	9%	
		N=660

Na brak czasu dla dzieci częściej niż inne respondentki wskazują kobiety w wieku powyżej 55 lat, mieszkanki największych miast, pracownice fizyczno-umysłowe i rolniczki, kobiety, w których gospodarstwach domowych dochód na jedną osobę w rodzinie jest najniższy. Poza tym na problem ten częściej zwracają uwagę matki niż kobiety bezdzietne.

Respondentki z wykształceniem podstawowym i zawodowym oraz badane plasujące się w najniższej grupie dochodów na osobę w rodzinie częściej niż pozostałe ankietowane wymieniają zaniedbany, źle prowadzony dom jako negatywny skutek pracy zawodowej kobiety.

Panny, kobiety z wyższym wykształceniem i respondentki deklarujące najwyższe dochody miesięczne na osobę w rodzinie zwracają uwagę przede wszystkim na brak czasu dla męża i rodziny jako na stratę wynikającą z podjęcia pracy zawodowej.

Wysoki dochód i młody wiek sprzyjają też wymienianiu braku czasu dla siebie jako negatywnej konsekwencji pracy zawodowej kobiet. Zmienne społeczno-demograficzne słabo różnicują częstość wypowiedziania deklaracji o braku jakichkolwiek strat spowodowanych pracą zawodową kobiety.

Można stwierdzić, że kobiety niepracujące i jednocześnie nie planujące w najbliższej przyszłości podjęcia pracy zawodowej częściej akcentują negatywne następstwa pracy zawodowej kobiet niż respondentki aktywne zawodowo oraz te, które obecnie nie pracują, ale planują podjęcie pracy.

Opinie kobiet pracujących w indywidualnym gospodarstwie rolnym

Większość ankietowanych rolniczek zdecydowała się na podjęcie pracy w gospodarstwie rolnym z powodów rodzinnych: małżeństwa z rolnikiem lub też odziedziczenia gospodarstwa rolnego.

		CBOS
<i>Co spowodowało, że pracuje Pani w gospodarstwie rolnym?</i>		
Małżeństwo z rolnikiem	35%	
Odziedziczenie gospodarstwa rolnego	34%	
Chęć życia na wsi, pracy w rolnictwie	10%	
Brak innych możliwości	7%	
Konieczność pozostania w rolnictwie z innych względów rodzinnych	6%	
Brak innego zawodu	1%	
Możliwość uzyskania dużych dochodów z pracy w gospodarstwie rolnym	1%	
Inne powody	6%	
		N=83

Dla 7% ankietowanych rolniczek, w tym głównie dla kobiet najmłodszych, podjęcie pracy w gospodarstwie rolnym było spowodowane przekonaniem o braku innych możliwości. Jedynie co dziesiąta respondentka pracująca w rodzinnym gospodarstwie zdecydowała się pozostać na wsi przede wszystkim dlatego, że taka praca była zgodna z jej zainteresowaniami bądź też mogła zapewnić osiągnięcie sukcesu finansowego. Były to przede wszystkim kobiety ze średnim wykształceniem oraz dobrze oceniające własne warunki materialne.

Większość ankietowanych rolniczek jest zadowolona z pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym. Najczęściej są to respondentki najstarsze, kobiety z wykształceniem podstawowym, rolniczki dobrze oceniające własne warunki materialne oraz - co interesujące - te, których gospodarstwa rolne znajdują się w obrębie miast. Kobiety młodsze, respondentki ze średnim wykształceniem oraz te rolniczki, których gospodarstwa znajdują się na wsi, w większości wyrażają niezadowolenie z pracy na roli.

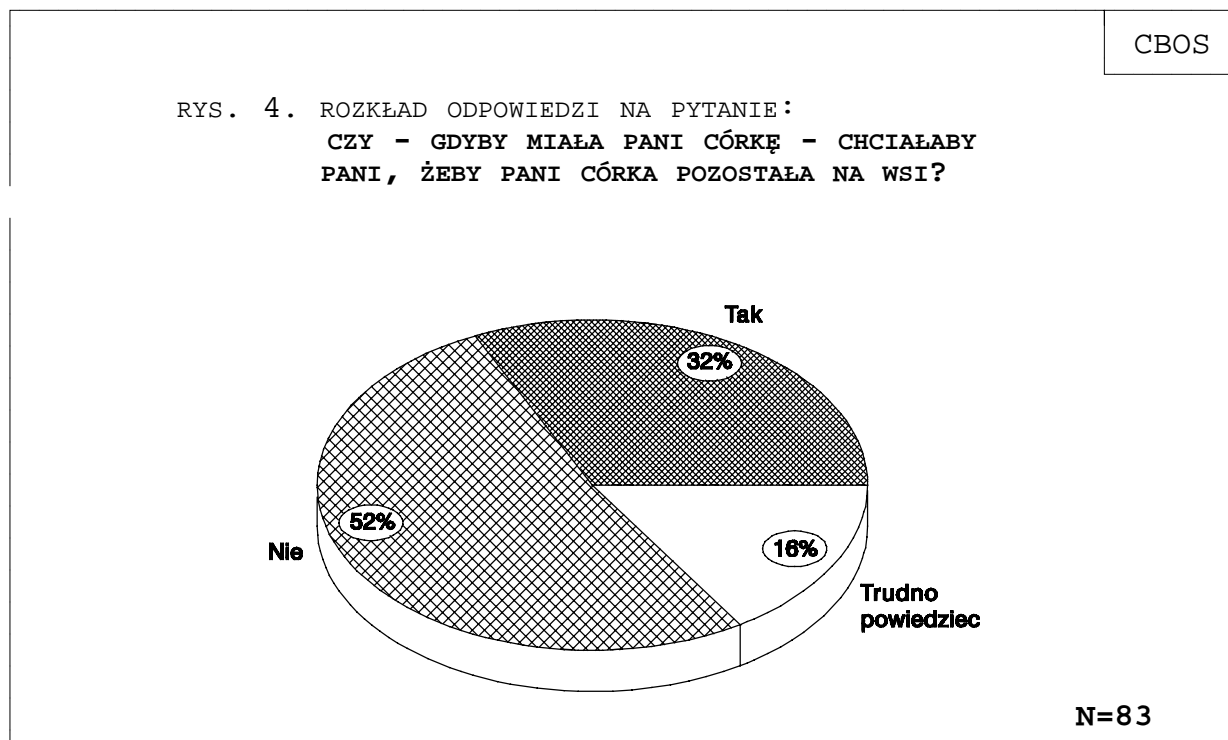
Częściej niż inne niezadowolone z pracy na roli są również te rolniczki, dla których powodem pozostania na wsi było przekonanie o braku innych możliwości.

W porównaniu z wynikami badań prowadzonych przez GUS w roku 1987 i 1991 zwiększył się odsetek kobiet zadowolonych z pracy w rolnictwie. Może to wynikać ze wzrostu

bezrobocia w innych działach gospodarki - praca w rolnictwie rodzinnym stała się znacznie pewniejsza pod względem zatrudnienia i stałości dochodu niż inne zawody, co jest bardzo istotne dla kobiet.

CBOS			
<i>Czy jest Pani zadowolona z pracy w gospodarstwie rolnym?</i>			
	<u>GUS '87</u>	<u>GUS '91</u>	<u>CBOS '93</u>
Tak	53%	49%	57%
Nie	22%	35%	34%
Trudno powiedzieć	25%	16%	9%

Mimo deklarowanego przez większość ankietowanych rolniczek zadowolenia z pracy w rolnictwie - ponad połowa wolałaby, żeby ich córki wybrały inną drogę życiową (rys. 4).

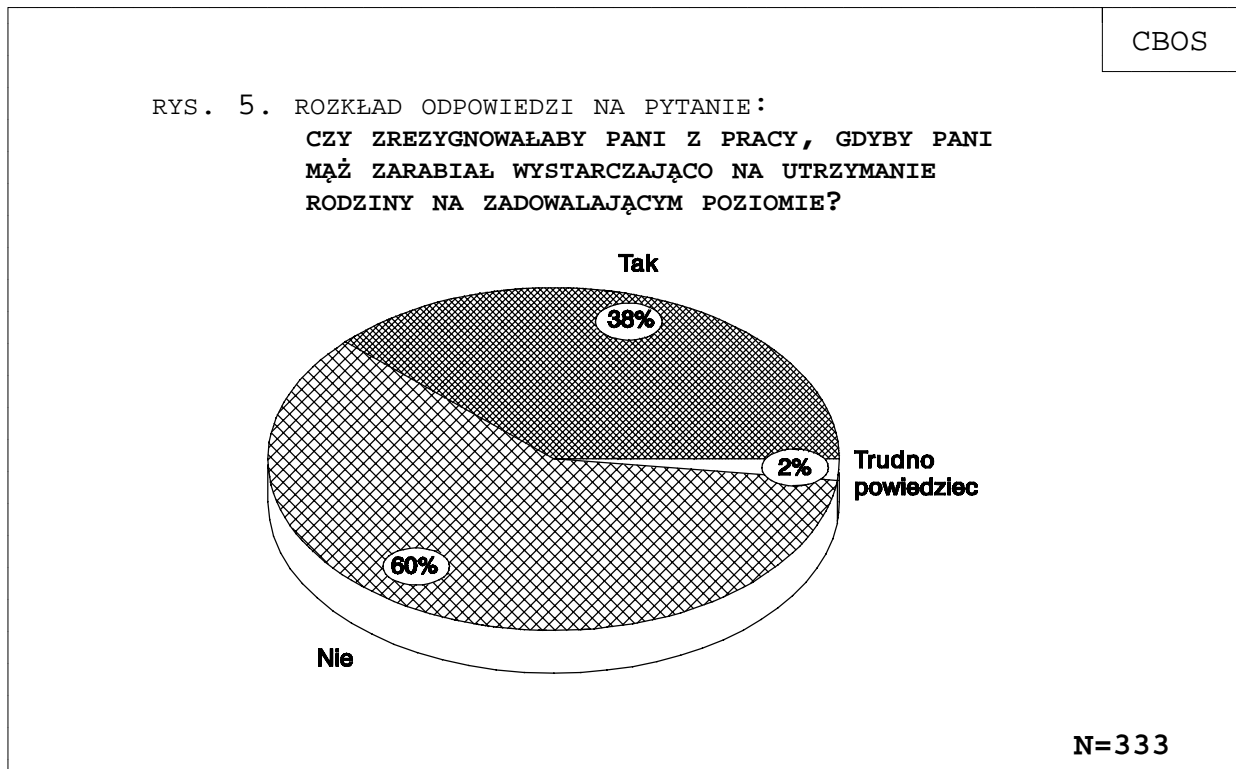
Zaledwie 32% ankietowanych rolniczek, głównie starszych kobiet, z wykształceniem podstawowym chciałyby, żeby ich córki pozostały na wsi. Najbardziej przeciwnie pozostaniu córki na wsi są kobiety w wieku od 35 do 44 lat, rolniczki, których gospodarstwa rolne znajdują się na wsi, respondentki z wykształceniem wyższym i średnim, oraz te, których dochody na jedną osobę w rodzinie są skrajne, tzn. plasują się w najniższej i najwyższej grupie dochodów.

Respondentki dostrzegają więcej korzyści niż strat płynących z pracy zawodowej kobiet. Wśród korzyści najczęściej wymieniają sprawy finansowe. Dla znacznego odsetka badanych nie bez znaczenia są także kontakty z ludźmi, możliwość realizacji ambicji zawodowych, zwiększenie poczucia własnej wartości, uzyskanie większego prestiżu w społeczeństwie. Ankietowane kobiety są jednak świadome negatywnych konsekwencji związanych z pracą zawodową. Najczęściej wskazywane straty to zaniedbane dzieci oraz brak czasu dla domu i rodziny.

Aspiracje zawodowe kobiet koncentrują się wokół aspektów ekonomicznych. Duże znaczenie ma dla nich także fakt, że praca jest interesująca i w bliskiej odległości od miejsca zamieszkania. Nieliczne ankietowane kobiety traktują pracę zawodową jako sposób na osiągnięcie sukcesu w życiu.

Większość zameżnych i pracujących respondentek nie zrezygnowałaby z pracy zawodowej, nawet gdyby ich mąż zarabiał wystarczająco na utrzymanie rodziny (rys. 5).

Pracy nie porzuciłyby przede wszystkim kobiety młode - w wieku do 35 lat, mieszkanki miast powyżej 100 tys. ludności, kobiety z wykształceniem średnim i wyższym, o wysokim statusie zawodowym i materialnym - a więc kobiety, które najczęściej oprócz korzyści finansowych zauważają też inne pozytywne konsekwencje pracy zawodowej: dowartościowanie się, samorealizację.

Większość kobiet o niższym statusie zawodowym, które również nie chciałyby zrezygnować z pracy, dostrzega jeszcze inne - obok finansowych - korzyści płynące z pracy zawodowej: możliwość osiągnięcia lepszej pozycji w rodzinie i niezależności finansowej.

Blisko połowa ankietowanych jest też przekonana o tym, że kobieta pracująca jest w polskim społeczeństwie bardziej szanowana niż gospodyni domowa.

Można więc zaryzykować wniosek, że dla większości ankietowanych kobiet praca zawodowa jest nie tylko sposobem na zwiększenie dochodów rodziny, ale też sposobem na ciekawsze życie i zdobycie szacunku otoczenia.

ANEKS

Tabela 1. Dlaczego obecnie nie pracuje Pani zawodowo?

(%)

	Renta, emerytura	Bezrobocie	Konie- czność opieki nad dziećmi	Szkoła, studia	Zły stan zdrowia	Brak zaintere- sowania pracą	Brak zgody męża	Inne	Liczba osób
Ogółem	53	16	9	7	6	2	2	4	564
Wiek									
do 24 lat	1	27	13	48	3	0	3	5	77
25-34	7	42	34	4	0	6	1	6	71
35-44	21	39	13	0	11	4	3	9	76
45-54	51	16	2	0	14	4	4	10	51
55-64	84	0	2	0	10	2	0	2	126
65 lat i więcej	89	1	1	1	4	1	1	2	156
Stan cywilny									
Panna	25	24	0	43	3	0	0	5	88
Mężatka	40	20	16	1	10	4	3	6	309
Rozwódka	65	27	4	0	4	0	0	0	26
Wdowa	96	1	1	0	1	1	1	1	141
Miejsce zamieszkania									
Wieś	57	22	5	1	9	1	1	5	168
Miasto do 20 tys.	53	17	13	6	9	0	0	3	103
od 21 do 100 tys.	57	13	9	7	4	3	1	5	225
101-500 tys.	31	7	9	29	4	9	4	7	45
501 tys.i więcej mieszk.	22	17	11	28	6	6	11	0	18
Wykształcenie									
Podstawowe	68	8	5	4	8	2	1	2	289
Zasadnicze zawodowe	27	35	18	0	7	2	2	8	88
Średnie	37	20	12	16	4	3	2	7	164
Wyższe	70	13	4	13	0	0	0	0	23
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier.,inteligencja	100	0	0	0	0	0	0	0	3
Prac.umysł.niż.szczębla	0	50	0	0	0	0	0	50	2
Pracownicy fiz.- umysł.	67	0	0	0	0	0	0	33	3
Robotnicy wykwalifikowani	50	50	0	0	0	0	0	0	2
Robotnicy niewykwalifik.	71	14	0	0	14	0	0	0	7
Rolnicy	33	0	33	0	17	0	0	17	6
Bierni zawodowo									
Renciści i emeryci	92	0	1	0	6	1	0	1	307
Uczniowie i studenci	0	8	0	90	3	0	0	0	40
Bezrobotni	2	67	12	0	5	1	2	11	93
Gospodynie domowe i inni	2	22	35	4	10	10	6	10	99
Dochody na jedną osobę									
Poniżej 500 tys.zł	22	39	8	3	8	0	0	19	36
500 tys. - 999 tys.	36	28	14	7	8	2	2	3	148
1000 tys. - 1499 tys.	51	15	8	8	10	3	1	3	143
1500 tys. - 1999 tys.	69	4	6	6	3	1	4	8	112
2000 tys. i powyżej	75	5	5	7	2	4	1	1	110
Ocena własnych war. mater.									
Złe	55	20	8	3	9	0	0	4	273
Średnie	57	13	9	7	4	3	2	5	226
Dobre	28	9	11	28	5	8	6	5	64

Tabela 2. Czy ma Pani zamiar podjąć w przyszłości pracę zarobkową?
(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	38	60	2	527
Wiek				
do 24 lat	94	4	3	78
25-34	81	14	4	70
35-44	60	33	7	75
45-54	24	74	2	50
55-64	6	93	1	115
65 lat i więcej	2	98	0	133
Stan cywilny				
Panna	74	26	0	86
Mężatka	41	56	3	297
Rozwódka	43	48	10	21
Wdowa	3	96	1	123
Miejsce zamieszkania				
Wieś	36	62	3	154
Miasto do 20 tys.	36	63	1	100
od 21 do 100 tys.	36	63	2	208
101-500 tys.	53	42	5	43
501 tys.i więcej mieszk.	53	41	6	17
Wykształcenie				
Podstawowe	19	79	2	263
Zasadnicze zawodowe	57	41	2	86
Średnie	56	41	3	158
Wyższe	50	50	0	20
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	33	67	0	3
Prac.umysł.niż.szczebła	100	0	0	2
Pracownicy fiz.- umysł.	33	33	33	3
Robotnicy wykwalifikowani	50	50	0	2
Robotnicy niewykwalifik.	17	67	17	6
Rolnicy	0	100	0	6
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	3	96	1	273
Uczniowie i studenci	98	2	0	41
Bezrobotni	92	5	2	91
Gospodynie domowe i inni	59	36	5	98
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys.zł	61	39	0	36
500 tys. - 999 tys.	52	45	3	146
1000 tys. - 1499 tys.	35	63	2	132
1500 tys. - 1999 tys.	24	75	1	103
2000 tys. i powyżej	20	76	4	95
Ocena własnych war. mater.				
Złe	36	62	2	256
Średnie	35	63	2	209
Dobre	52	43	5	61

Tabela 3. Jak Pani sądzi, czy będzie Pani miała kłopoty ze znalezieniem pracy?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	81	14	5	199
Wiek				
do 24 lat	68	23	8	73
25-34	88	9	4	57
35-44	91	4	4	45
45-54	83	17	0	12
55-64	86	14	0	7
65 lat i więcej	67	33	0	3
Stan cywilny				
Panna	64	25	11	64
Mężatka	88	10	2	122
Rozwódka	100	0	0	9
Wdowa	100	0	0	4
Miejsce zamieszkania				
Wieś	93	5	2	55
Miasto do 20 tys.	86	8	6	36
od 21 do 100 tys.	82	12	5	74
101-500 tys.	43	43	13	23
501 tys. i więcej mieszk.	67	33	0	9
Wykształcenie				
Podstawowe	82	8	10	51
Zasadnicze zawodowe	96	4	0	49
Średnie	74	21	4	89
Wyższe	60	30	10	10
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	100	0	0	1
Prac. umysł. niż. szczebla	50	0	50	2
Pracownicy fiz. - umysł.	0	100	0	1
Robotnicy wykwalifikowani	100	0	0	1
Robotnicy niewykwalifik.	100	0	0	1
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	89	11	0	9
Uczniowie i studenci	63	28	10	40
Bezrobotni	89	6	5	84
Gospodynie domowe i inni	83	16	2	58
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys. zł	86	9	5	22
500 tys. - 999 tys.	84	9	7	76
1000 tys. - 1499 tys.	78	17	4	46
1500 tys. - 1999 tys.	88	8	4	25
2000 tys. i powyżej	63	32	5	19
Ocena własnych war. mater.				
Złe	90	6	3	93
Średnie	82	12	5	74
Dobre	50	41	9	32

Tabela 4. Z jakich przyczyn pracuje Pani zawodowo?

(%)

	Konieczność utrzymania siebie i rodziny	Zapewnienie sobie niezależności finansowej	Chęć bycia między ludźmi	Zapewnienie sobie renty, emerytury	Zainteresowanie pracą	Chęć podniesienia poziomu życia rodziny	Człowiek, który nie pracuje, jest gorszy od innych
Ogółem	47	43	32	31	29	26	25
Wiek							
do 24 lat	30	54	40	21	40	22	16
25-34	44	34	34	34	27	28	22
35-44	59	46	27	35	23	27	28
45-54	49	33	29	38	30	29	37
55-64	43	62	38	14	38	14	24
65 lat i więcej	45	64	36	0	27	27	27
Stan cywilny							
Panna	39	53	32	23	43	11	22
Mężatka	46	40	33	34	25	32	25
Rozwódka	68	68	23	35	26	10	32
Wdowa	73	23	23	27	32	14	32
Miejsce zamieszkania							
Wieś	70	43	30	28	21	23	29
Miasto do 20 tys.	54	39	23	40	28	30	25
od 21 do 100 tys.	44	46	31	31	30	30	25
101-500 tys.	23	41	46	34	37	18	23
501 tys. i więcej mieszk.	14	36	42	19	33	19	17
Wykształcenie							
Podstawowe	54	44	23	37	25	20	41
Zasadnicze zawodowe	59	41	27	37	16	36	29
Średnie	41	45	39	31	32	23	23
Wyższe	37	33	27	15	50	30	2
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	36	31	36	24	63	21	10
Prac. umysł. niż. szczebla	44	41	38	32	31	23	27
Pracownicy fiz. - umysł.	51	41	36	31	21	33	31
Robotnicy wykwalifikowani	60	40	33	38	17	33	30
Robotnicy niewykwalifik.	58	42	22	47	22	22	40
Prywatni przedsiębiorcy	33	56	44	17	28	17	17
Bierni zawodowo							
Renciści i emeryci	53	53	32	11	21	26	32
Uczniowie i studenci	28	70	28	10	48	18	3
Bezrobotni	57	43	22	33	18	27	30
Gospodynie domowe i inni	43	41	29	45	14	34	25
Dochody na jedną osobę							
Poniżej 500 tys. zł	64	55	15	21	15	27	36
500 tys. - 999 tys.	65	41	24	32	19	27	30
1000 tys. - 1499 tys.	42	43	37	33	30	33	25
1500 tys. - 1999 tys.	43	41	33	39	35	23	23
2000 tys. i powyżej	32	43	40	25	35	21	21
Ocena własnych war. mater.							
Złe	63	41	27	33	24	26	28
Średnie	44	47	31	31	30	30	25
Dobre	20	39	45	30	36	18	21

Tabela 4. (cd.)

(%)

	Chęć wykorzystania kwalifikacji	Chęć samorealizacji	Chęć osiągnięcia awansu społecznego	Chęć osiągnięcia sukcesu w pracy	Liczba osób
Ogółem	17	12	11	7	618
Wiek					
do 24 lat	22	16	11	16	116
25-34	21	16	12	7	177
35-44	11	8	8	6	196
45-54	13	5	15	2	94
55-64	14	14	5	0	21
65 lat i więcej	45	18	9	0	11
Stan cywilny					
Panna	20	16	14	15	125
Mężatka	16	11	10	5	440
Rozwódka	13	3	6	0	31
Wdowa	18	9	9	0	22
Miejsce zamieszkania					
Wieś	12	6	4	8	143
Miasto do 20 tys.	15	11	7	7	97
od 21 do 100 tys.	18	9	12	4	247
101-500 tys.	21	23	14	11	91
501 tys. i więcej mieszk.	28	28	31	14	36
Wykształcenie					
Podstawowe	4	8	13	6	109
Zasadnicze zawodowe	8	4	7	8	131
Średnie	20	11	12	8	318
Wyższe	42	38	10	3	60
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	29	24	9	7	70
Prac. umysł. niż. szczebla	23	9	12	3	154
Pracownicy fiz. - umysł.	11	9	11	7	70
Robotnicy wykwalifikowani	2	5	8	3	60
Robotnicy niewykwalifik.	0	2	9	2	45
Prywatni przedsiębiorcy	17	22	22	22	18
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	21	11	5	0	19
Uczniowie i studenci	28	28	20	23	40
Bezrobotni	17	12	9	9	82
Gospodynie domowe i inni	13	7	11	9	56
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 500 tys. zł	9	15	0	18	33
500 tys. - 999 tys.	12	6	9	5	155
1000 tys. - 1499 tys.	17	9	9	7	161
1500 tys. - 1999 tys.	20	13	15	3	123
2000 tys. i powyżej	24	18	12	8	130
Ocena własnych war. mater.					
Złe	13	8	5	7	242
Średnie	18	9	12	4	249
Dobre	23	24	19	12	127

Tabela 5. Co miałyby dla Pani znaczenie, gdyby mogła Pani wybrać sobie pracę?

(%)

	Dobre zarobki	Interesująca praca	Blisko do domu	Długi okres zatrudnienia	Zgodność z wyuczonym zawodem	Miłe stosunki	Szansa większych kwalifikacji
Ogółem	81	42	37	35	27	27	17
Wiek							
do 24 lat	75	51	23	28	38	22	33
25-34	85	44	42	35	27	24	12
35-44	83	39	42	39	21	25	16
45-54	84	34	37	42	33	35	10
55-64	62	48	33	24	19	29	19
65 lat i więcej	82	55	9	36	18	64	9
Stan cywilny							
Panna	78	52	23	28	34	27	30
Mężatka	82	40	41	35	27	26	15
Rozwódka	90	43	33	60	10	23	10
Wdowa	76	38	43	52	24	29	0
Miejsce zamieszkania							
Wieś	85	33	41	37	33	20	13
Miasto do 20 tys.	86	39	43	39	29	19	18
od 21 do 100 tys.	84	45	35	36	22	32	16
101-500 tys.	71	49	30	34	32	29	25
501 tys. i więcej mieszk.	67	53	31	22	31	25	25
Wykształcenie							
Podstawowe	86	33	46	44	17	29	11
Zasadnicze zawodowe	78	31	43	40	28	24	12
Średnie	83	48	34	34	26	27	20
Wyższe	70	53	22	18	52	27	27
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	74	51	29	24	51	29	16
Prac. umysł. niż. szczebla	85	49	35	34	24	28	18
Pracownicy fiz. - umysł.	81	30	36	43	26	29	19
Robotnicy wykwalifikowani	77	30	48	42	17	33	12
Robotnicy niewykwalifik.	93	33	42	44	13	22	9
Prywatni przedsiębiorcy	78	50	22	11	28	17	33
Bierni zawodowo							
Renciści i emeryci	78	39	50	28	28	17	11
Uczniowie i studenci	75	70	13	8	45	33	40
Bezrobotni	85	37	48	48	24	21	16
Gospodynie domowe i inni	77	32	39	43	27	25	11
Dochody na jedną osobę							
Poniżej 500 tys. zł	94	21	58	36	24	15	6
500 tys. - 999 tys.	86	35	48	45	20	23	15
1000 tys. - 1499 tys.	82	41	33	36	29	33	14
1500 tys. - 1999 tys.	82	46	32	31	32	28	19
2000 tys. i powyżej	74	53	29	28	30	25	26
Ocena własnych war. mater.							
Złe	85	36	42	38	31	20	15
Średnie	84	45	36	36	22	33	15
Dobre	70	50	30	31	31	28	25

Tabela 5. (cd.)

	BHP	Krótki czas pracy	Możliwość pracy w domu	Szybki awans	Brak wymagań	Liczba osób
Ogółem	8	6	4	3	3	615
Wiek						
do 24 lat	8	2	5	2	3	116
25-34	6	5	3	3	4	177
35-44	9	8	5	5	2	196
45-54	9	8	1	1	2	91
55-64	10	24	0	10	10	21
65 lat i więcej	9	9	0	0	0	11
Stan cywilny						
Panna	10	4	2	2	3	125
Mężatka	8	6	5	3	3	439
Rozwódka	7	10	3	7	3	30
Wdowa	5	19	0	5	0	21
Miejsce zamieszkania						
Wieś	11	8	4	3	4	143
Miasto do 20 tys.	6	3	4	5	3	97
od 21 do 100 tys.	7	6	4	2	2	244
101-500 tys.	7	7	1	2	4	91
501 tys. i więcej mieszk.	6	11	6	6	3	36
Wykształcenie						
Podstawowe	11	6	6	2	5	108
Zasadnicze zawodowe	13	3	7	4	3	130
Średnie	6	7	2	3	3	317
Wyższe	3	12	2	7	2	60
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	4	7	3	3	1	70
Prac. umysł. niż. szczebla	7	9	1	3	2	152
Pracownicy fiz. - umysł.	13	9	3	6	1	70
Robotnicy wykwalifikowani	5	0	8	0	5	60
Robotnicy niewykwalifik.	13	9	4	9	2	45
Prywatni przedsiębiorcy	11	0	6	6	22	18
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	6	22	0	6	6	18
Uczniowie i studenci	8	3	0	0	0	40
Bezrobotni	9	4	0	2	4	82
Gospodynie domowe i inni	9	5	16	2	4	56
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 500 tys. zł	18	6	3	6	3	33
500 tys. - 999 tys.	8	3	5	3	3	155
1000 tys. - 1499 tys.	7	7	3	2	3	160
1500 tys. - 1999 tys.	11	7	3	3	1	122
2000 tys. i powyżej	5	9	3	5	4	129
Ocena własnych war. mater.						
Złe	10	6	5	4	4	242
Średnie	7	6	4	2	2	246
Dobre	6	8	2	3	4	127

Tabela 6. Na jakiej zmianie w pracy zależałoby Pani najbardziej?

(%)

	Wyłącznie na podwyżce	Na podnoszeniu kwalifikacji	Na bezpieczeństwie w pracy	Na awansowaniu	Na zmianie charakteru pracy	Na zmianie zawodu	Nie zależymy na żadnej zmianie	Inne	Liczba osób
Ogółem	36	25	10	7	5	3	7	8	633
Wiek									
do 24 lat	19	44	11	8	2	3	4	10	119
25-34	32	26	10	8	8	3	4	9	179
35-44	45	17	9	7	5	3	10	5	199
45-54	45	17	11	4	4	0	10	8	96
55-64	27	27	8	4	0	4	8	23	26
65 lat i więcej	27	27	0	27	0	0	18	0	11
Stan cywilny									
Panna	21	43	7	9	2	2	4	11	128
Mężatka	38	21	10	7	5	3	8	8	451
Rozwódka	44	13	16	3	6	0	9	9	32
Wdowa	50	14	5	5	9	0	14	5	22
Miejsce zamieszkania									
Wieś	50	14	11	3	5	2	5	9	148
Miasto do 20 tys.	36	23	10	7	9	5	5	4	99
od 21 do 100 tys.	37	25	9	5	4	3	8	9	253
101-500 tys.	16	34	9	14	3	1	12	11	93
501 tys. i więcej mieszk.	17	44	14	14	0	0	8	3	36
Wykształcenie									
Podstawowe	54	12	9	4	3	2	5	12	113
Zasadnicze zawodowe	41	17	14	3	6	3	7	9	138
Średnie	29	31	8	9	5	3	8	7	321
Wyższe	25	34	11	11	5	0	8	5	61
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier., inteligencja	30	31	14	11	3	0	7	4	71
Prac. umysł. niż. szczebla	33	26	8	10	8	3	8	6	155
Pracownicy fiz. - umysł.	39	20	13	7	4	1	7	8	71
Robotnicy wykwalifikowani	57	10	10	2	11	3	3	3	61
Robotnicy niewykwalifik.	61	17	7	2	4	0	4	4	46
Rolnicy	0	0	0	0	0	0	0	100	1
Prywatni przedsiębiorcy	11	22	6	11	0	0	33	17	18
Bierni zawodowo									
Renciści i emeryci	35	30	4	4	0	0	4	22	23
Uczniowie i studenci	10	58	5	10	0	5	3	10	40
Bezrobotni	34	22	12	5	4	4	8	12	85
Gospodynie domowe i inni	31	22	12	5	2	7	9	12	58
Dochody na jedną osobę									
Poniżej 500 tys. zł	50	15	9	6	0	3	9	9	34
500 tys. - 999 tys.	44	19	9	4	7	3	5	9	161
1000 tys. - 1499 tys.	36	26	11	7	5	3	6	6	163
1500 tys. - 1999 tys.	34	25	10	6	4	3	9	9	126
2000 tys. i powyżej	24	31	10	11	4	1	11	8	133
Ocena własnych war. mater.									
Złe	44	18	11	5	6	3	5	7	249
Średnie	37	25	9	5	4	3	7	9	255
Dobre	16	37	10	14	2	1	11	9	129

Tabela 7. Czy, Pani zdaniem, to, że kobieta pracuje zawodowo, przynosi jej życiu rodzinnemu: 1 - więcej korzyści niż strat, 2 - tyle samo strat, co korzyści, 3 - więcej strat niż korzyści, 4 - praca zawodowa kobiety w ogóle nie ma wpływu na jej życie rodzinne

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	28	21	14	21	16	1085
Wiek						
do 24 lat	26	20	13	30	12	132
25-34	26	31	10	23	11	208
35-44	32	23	14	21	9	240
45-54	36	17	16	21	10	152
55-64	28	20	16	20	17	163
65 lat i więcej	19	12	19	16	35	182
Stan cywilny						
Panna	25	24	9	22	19	159
Mężatka	30	22	16	22	10	702
Rozwódka	30	18	18	16	18	50
Wdowa	18	14	14	18	36	174
Miejsce zamieszkania						
Wieś	31	17	15	19	18	280
Miasto do 20 tys.	29	23	11	21	16	178
od 21 do 100 tys.	23	23	14	22	17	446
101-500 tys.	35	16	16	25	8	127
501 tys. i więcej mieszk.	28	30	19	15	9	47
Wykształcenie						
Podstawowe	22	16	16	19	26	413
Zasadnicze zawodowe	29	19	17	22	12	190
Średnie	32	23	13	24	8	407
Wyższe	32	39	4	20	5	75
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	34	32	8	19	7	73
Prac.umysł.niż.szczębla	31	21	11	24	12	157
Pracownicy fiz.- umysł.	30	22	18	21	10	73
Robotnicy wykwalifikowani	26	31	13	26	5	62
Robotnicy niewykwalifik.	33	29	18	14	6	51
Rolnicy	30	9	13	17	31	64
Prywatni przedsiębiorcy	33	39	0	22	6	18
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	23	17	17	20	24	337
Uczniowie i studenci	25	23	7	36	9	44
Bezrobotni	26	22	12	26	14	97
Gospodynie domowe i inni	27	20	23	18	12	105
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 500 tys.zł	26	21	15	19	19	62
500 tys. - 999 tys.	29	21	11	24	15	265
1000 tys. - 1499 tys.	26	19	15	21	18	278
1500 tys. - 1999 tys.	28	22	18	17	15	223
2000 tys. i powyżej	27	23	14	23	13	231
Ocena własnych war. mater.						
Złe	30	19	13	20	17	460
Średnie	23	23	14	22	17	449
Dobre	33	19	17	22	8	175

Tabela 8. Jakie straty przynosi życiu rodzinnemu praca zawodowa kobiety?

(%)

	Zaniedbanie dzieci	Zaniedbanie domu	Zaniedbanie życia rodzinnego	Zaniedbanie siebie	Żadnych strat	Liczba osób
Ogółem	57	36	28	17	9	642
Wiek						
do 24 lat	54	43	29	22	11	70
25-34	55	31	30	11	7	131
35-44	59	36	25	17	10	157
45-54	54	29	25	27	11	96
55-64	60	41	30	12	10	98
65 lat i więcej	58	41	28	16	9	86
Stan cywilny						
Panna	49	34	35	21	12	84
Mężatka	58	36	28	17	8	453
Rozwódka	63	37	7	10	17	29
Wdowa	58	37	26	16	13	76
Miejsce zamieszkania						
Wieś	58	40	25	14	12	168
Miasto do 20 tys.	56	35	25	17	7	103
od 21 do 100 tys.	57	36	31	18	8	258
101-500 tys.	53	28	29	19	14	76
501 tys. i więcej mieszk.	64	36	27	24	3	33
Wykształcenie						
Podstawowe	56	42	26	15	8	212
Zasadnicze zawodowe	55	41	24	14	13	119
Średnie	60	33	27	20	9	262
Wyższe	49	16	47	16	8	49
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	42	26	50	14	12	48
Prac.umysł.niż.szczebła	60	27	26	21	5	93
Pracownicy fiz.- umysł.	45	35	31	14	18	51
Robotnicy wykwalifikowani	45	40	19	17	14	42
Robotnicy niewykwalifik.	54	30	30	24	5	36
Rolnicy	63	34	22	16	16	32
Prywatni przedsiębiorcy	62	31	8	15	23	13
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	62	41	25	15	9	178
Uczniowie i studenci	52	43	30	22	9	21
Bezrobotni	64	40	31	16	5	55
Gospodynie domowe i inni	59	39	27	17	6	71
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 500 tys.zł	66	43	20	11	14	35
500 tys. - 999 tys.	59	38	25	19	8	154
1000 tys. - 1499 tys.	59	39	27	13	7	160
1500 tys. - 1999 tys.	57	36	25	14	13	142
2000 tys. i powyżej	53	28	36	24	9	138
Ocena własnych war. mater.						
Złe	57	39	25	15	10	272
Średnie	57	36	30	17	8	260
Dobre	56	30	29	21	11	110

Tabela 9. Jakie korzyści przynosi życiu rodzinnemu praca zawodowa kobiety?

(%)

	Więcej pieniędzy	Dobry przykład dla dzieci	Kontakty z ludźmi	Samo-realizacja	Dowartościowanie się	Niezależność materialna	Ucieczka od monotonii	Lepsza pozycja w rodzinie	Wzrost atrakcyjności	Liczba osób
Ogółem	87	3	10	10	10	9	4	4	3	660
Wiek										
do 24 lat	81	9	11	16	15	15	3	4	5	74
25-34	82	5	15	11	10	8	4	10	4	135
35-44	88	2	8	6	11	7	5	3	1	162
45-54	89	1	11	13	7	9	6	2	2	100
55-64	89	2	10	10	6	8	2	1	5	101
65 lat i więcej	90	4	7	5	11	8	4	2	0	84
Stan cywilny										
Panna	79	8	10	18	14	13	7	8	3	91
Mężatka	87	3	11	9	9	8	4	4	2	463
Rozwódka	81	0	13	19	13	19	10	3	3	31
Wdowa	96	3	5	4	9	4	0	3	3	75
Miejsce zamieszkania										
Wieś	89	2	9	6	9	10	3	2	4	172
Miasto do 20 tys.	93	4	7	6	9	9	1	6	0	106
od 21 do 100 tys.	86	3	11	10	9	7	3	5	2	264
101-500 tys.	79	4	18	23	20	13	10	5	4	80
501 tys.i więcej mieszk.	76	15	15	15	3	9	15	3	9	34
Wykształcenie										
Podstawowe	93	2	5	2	8	7	2	2	0	218
Zasadnicze zawodowe	92	2	8	5	10	10	3	3	2	119
Średnie	84	5	15	14	11	10	4	6	4	269
Wyższe	64	5	16	31	16	9	16	5	4	54
Grupa społ.-zaw. pracujący										
Kadra kier., inteligencja	70	4	17	34	9	9	11	6	2	52
Prac.umysł.niż.szczegła	84	8	19	12	10	6	5	3	2	99
Pracownicy fiz.- umysł.	84	6	6	2	10	12	6	2	2	49
Robotnicy wykwalifikowani	98	0	10	0	2	2	2	5	0	41
Robotnicy niewykwalifik.	90	0	5	8	5	10	3	3	0	39
Rolnicy	88	3	6	9	6	22	3	0	6	32
Prywatni przedsiębiorcy	100	0	8	0	8	0	0	15	8	13
Bierni zawodowo										
Renciści i emeryci	91	2	9	6	10	5	2	2	2	182
Uczniowie i studenci	78	4	17	13	13	13	9	9	0	23
Bezrobotni	84	5	9	9	21	16	2	9	4	57
Gospodynie domowe i inni	89	0	6	11	11	9	6	7	3	70
Dochody na jedną osobę										
Poniżej 500 tys.zł	94	0	3	6	14	3	3	6	0	36
500 tys. - 999 tys.	91	4	8	4	9	9	2	2	2	161
1000 tys. - 1499 tys.	89	2	7	9	10	7	5	5	1	164
1500 tys. - 1999 tys.	90	2	13	10	8	11	2	2	1	145
2000 tys. i powyżej	75	7	15	17	13	10	8	5	6	138
Ocena własnych war. mater.										
Złe	91	3	8	6	9	10	2	4	3	279
Średnie	86	3	10	10	9	7	3	4	1	266
Dobre	78	7	17	20	15	11	11	4	5	115

Tabela 10. Czy - gdyby miała Pani córkę - chciałaby Pani, żeby córka pozostała na wsi?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	32	52	16	82
Wiek				
do 24 lat	17	50	33	6
25-34	17	58	25	12
35-44	8	75	17	12
45-54	32	68	0	19
55-64	53	42	5	19
65 lat i więcej	43	21	36	14
Stan cywilny				
Panna	17	33	50	6
Mężatka	33	56	11	66
Rozwódka	0	100	0	1
Wdowa	33	33	33	9
Miejsce zamieszkania				
Wieś	17	78	6	18
Miasto do 20 tys.	27	45	27	11
od 21 do 100 tys.	38	50	13	40
101-500 tys.	36	36	27	11
501 tys. i więcej mieszk.	50	0	50	2
Wykształcenie				
Podstawowe	41	46	13	56
Zasadnicze zawodowe	13	63	25	16
Średnie	10	70	20	10
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Prac.umysł.niż.szczębła	0	100	0	1
Robotnicy niewykwalifik.	100	0	0	1
Rolnicy	34	56	10	61
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	40	30	30	10
Uczniowie i studenci	0	50	50	2
Bezrobotni	0	100	0	3
Gospodynie domowe i inni	0	25	75	4
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys.zł	13	75	13	16
500 tys. - 999 tys.	25	53	22	32
1000 tys. - 1499 tys.	56	25	19	16
1500 tys. - 1999 tys.	44	44	11	9
2000 tys. i powyżej	20	80	0	5
Ocena własnych war. mater.				
Złe	21	66	14	29
Średnie	38	50	13	40
Dobre	38	31	31	13

Tabela 11. Czy jest Pani zadowolona czy też niezadowolona z pracy w gospodarstwie rolnym?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	57	34	9	86
Wiek				
do 24 lat	50	50	0	6
25-34	42	42	17	12
35-44	57	36	7	14
45-54	65	30	5	20
55-64	58	37	5	19
65 lat i więcej	60	20	20	15
Stan cywilny				
Panna	57	29	14	7
Mężatka	55	37	7	67
Rozwódka	100	0	0	1
Wdowa	64	18	18	11
Miejsce zamieszkania				
Wieś	35	55	10	20
Miasto do 20 tys.	83	17	0	12
od 21 do 100 tys.	57	31	12	42
101-500 tys.	60	30	10	10
501 tys. i więcej mieszk.	100	0	0	2
Wykształcenie				
Podstawowe	63	28	9	57
Zasadnicze zawodowe	47	41	12	17
Średnie	42	50	8	12
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Prac.umysł.niż.szczebła	0	50	50	2
Rolnicy	61	34	5	61
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	62	23	15	13
Uczniowie i studenci	50	50	0	2
Bezrobotni	25	50	25	4
Gospodynie domowe i inni	50	25	25	4
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys.zł	43	29	29	14
500 tys. - 999 tys.	56	35	9	34
1000 tys. - 1499 tys.	67	33	0	18
1500 tys. - 1999 tys.	78	22	0	9
2000 tys. i powyżej	33	50	17	6
Ocena własnych war. mater.				
Złe	53	41	6	32
Średnie	57	31	12	42
Dobre	67	25	8	12

Tabela 12. Czy zrezygnowałaby Pani z pracy, gdyby Pani mąż zarabiał wystarczająco na utrzymanie rodziny na zadowalającym poziomie?
(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	37	60	2	333
Wiek				
do 24 lat	37	63	0	19
25-34	30	69	1	97
35-44	45	52	3	131
45-54	30	67	3	64
55-64	53	41	6	17
65 lat i więcej	25	75	0	4
Stan cywilny				
Panna	0	100	0	2
Mężatka	37	60	2	329
Rozwódka	50	50	0	2
Miejsce zamieszkania				
Wieś	55	45	0	64
Miasto do 20 tys.	31	65	4	54
od 21 do 100 tys.	40	57	3	139
101-500 tys.	21	77	2	56
501 tys.i więcej mieszk.	22	72	6	18
Wykształcenie				
Podstawowe	52	48	0	50
Zasadnicze zawodowe	57	39	4	67
Średnie	30	68	2	173
Wyższe	19	79	2	43
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	16	82	2	50
Prac.umysł.niż.szczebła	30	68	2	117
Pracownicy fiz.- umysł.	46	52	2	56
Robotnicy wykwalifikowani	50	41	9	46
Robotnicy niewykwalifik.	55	45	0	33
Rolnicy	100	0	0	2
Prywatni przedsiębiorcy	41	59	0	17
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	33	67	0	9
Bezrobotni	100	0	0	1
Gospodynie domowe i inni	100	0	0	1
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys.zł	50	50	0	10
500 tys. - 999 tys.	43	55	1	69
1000 tys. - 1499 tys.	42	55	2	92
1500 tys. - 1999 tys.	39	61	0	74
2000 tys. i powyżej	24	70	6	83
Ocena własnych war. mater.				
Złe	44	54	2	118
Średnie	40	57	3	141
Dobre	22	76	3	74